

eiendom til å kunne stemme ved valg gjennom 1800-tallet. Å gjøre seg hørt var med andre ord ikke lett, og arbeiderforeningenes medlemmer valgte derfor en aksjonsform inspirert av den engelske Chartistbevegelsen, som samlet inn millioner av underskrifter for demokratiske og sosiale reformer. Arbeiderpetisjonen av 1850 feilet imidlertid, og Thrane var ikke alene om å ende opp i fengsel. Hattemaker Halsteen Knudsen fra Ringerike, endte til og med sine dager der. Thrane selv gjorde som så mange andre politiske flyktninger fra Norge da han slapp ut, og emigrerte til den radikale byen Chicago i USA. Der kom arbeiderbevegelsen til å ta opp kampen for åttetimers-dagen, og med det også legge grunnlaget for at vi den dag i dag feirer 1. mai.

De siste årene har det vært en tendens til å gjøre Thrane litt mer tannlaus enn han var, i ellers gode bøker om mannens liv og levnet. Berntsen lykkes godt i å formidle det radikale tankegodset til Thrane, og jeg synes han treffer godt når han kaller Thrane en «foranskutt sosialdemokrat». Om det er noe jeg skulle pekt på som en mangel ved boka, er det at den også kunne tatt for seg Thranes makker, mureren Bernhard Hansen, litt mer utførlig. Han ledet blant annet landets første murerstreik her i hovedstaden i 1838, og var en selvlært agitator som hadde tilbrakt mye tid i onkelens bibliotek. Hvilke bøker fantes der? Jeg vet ikke om det er mulig å finne ut, men om det er noen som kunne gitt svaret, har jeg på følelsen at det er Harald Berntsen.

Øks og sag

Tekst: Rolf Utgård

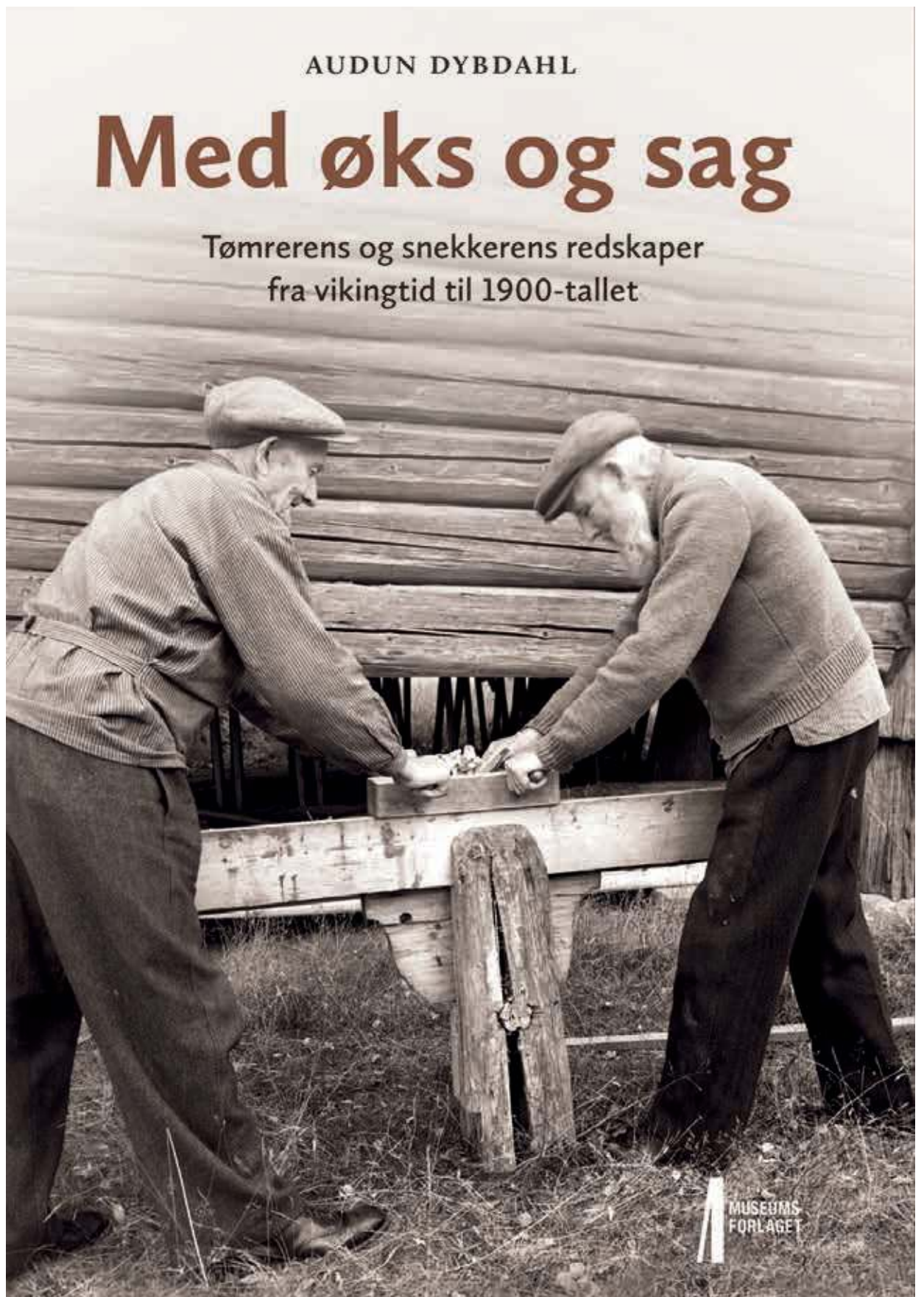
Audun Dybdahl:

Med øks og sag

Tømrerens og snekkerens redskaper fra vikingtid til 1900-tallet

Museumsforlaget 2021

Da jeg i 1973 fikk jobb på et bygg i Uranienborgveien i Oslo, hadde jeg ikke utdanning i tømrerfaget, men jeg var jo fra landet og hadde verktøykasse med de mest vanlige redskapene, og det kunne være nok, på den tida. I den hadde jeg bile, hammer, sag, vater, tommestokk, tømmermannsblyant, krittspor, vinkel, brekkjern, noen stemjern og hoggjern, kniv, en dor, rasp, hovtang, jernbindertang, noen skrutrekkere, bor og borvinne, sagfil, viggetang og en høvel. Basen Johan Aurland tok meg i læra, og to år senere fikk jeg jobb på Kværner, med den samme verktøykasse. Når jeg leser Audun Dybdahls bok om snekkernes og tømrernes verktøy gjennom tidene, opp mot vår tid, kjenner jeg igjen det aller meste. Det var sånn vi drev. Det var ingen batteriverktøy, i høyden ei elektrisk sirkelsag eller ei gjerdesag på litt større byggeplasser. Ellers gikk det i håndsager, flere typer. Den vanligste var en større Sandvik, som av og til måtte files og vigges,

og ellers ei bakksag og ei rotterumpe. Senere kjøpte jeg ei fusesag med skrånstelte tenner. Dybdahl viser utviklingen av de ulike verktøytypene fra vikingtida og fram gjennom middelalderen til slutten av 1800-tallet da man lagde sine egne verktøy. Fra da av fikk man etter hvert fabrikklagde verktøy. Sagblader av valsa stålplater, var et stort framskritt, men jeg lagde min egen høvel på sløyden i 1960, hvor vi også lærte å fuge, tappe, sinke, meddra, og skjære ut profiler med løvsag, en gammel patent. Far lagde slike sager til oss guttene.

Det fleste snekkerredskaper har ikke forandra seg mye gjennom hundrevis av år. Det har med treets egenskaper å gjøre, og at man tidlig fant de meste effektive måtene å bearbeide treverk på.

Det er vanskelig for et moderne menneske å fatte at man håndlagde gulvbord ved å høvle dem slette og så høvle ut not og fjær, ja før det, bare not på begge sider, og så lagde man løse fjærer som man stakk inn mellom borda. Jeg har selv sett slike under riving av gamle bygg.

De gamle tømrerne brukte mest øks eller bile

til både lafting og reisverk. Snekkerne, særlig de som drev med møbler, hadde mye annet fint verktøy.

Da jeg kom til Kværner og ble ansatt på snekkerverkstedet sammen med andre bygningsarbeidere, snekkere og modellsnekkere, var det en ny verden, med avretter, tykkelseshøvel, bandsag mm. og modellsnekkere som lagde modeller med flerkrumma flater på tiendedels mm.

Hvem skulle trodd at ei bok fra museumsforlaget på 175 sider om håndverktøy, er noe å kose seg med, men boka er rikt illustrert med bilder og plansjer, og det gjør jo en del.

Forfatteren skriver mye om verktøy fra hjembygda Rissa, hvor han har gitt ut ei bygdebok, og fra Trøndelag ellers, og fra utgravninger og museer rundt om i Norge, og Europa. Dybdahl er professor emeritus, og har gitt ut 20 andre bøker. Han har et veldig godt poeng når han skriver at forskerne har vært mest opptatt av de ferdige produktene, og ikke redskapene som ble brukt, og jeg vil legge til, arbeiderne som gjorde jobben.